

Vinko Žganec i pučki pjesnik Florijan Andrašec, sakupljači narodnih pjesama

Bedić, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:991259>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-08-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KROATISTIKU

Petra Bedić

Vinko Žganec i pučki pjesnik Florijan Andrašec,
sakupljači narodnih pjesama

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KROATISTIKU

Petra Bedić

JMBAG: 0009071067

Vinko Žganec i pučki pjesnik Florijan Andrašec,
sakupljači narodnih pjesama

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentorica: prof. dr. sc. Estela Banov

Rijeka, 2017.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. USMENA KNJIŽEVNOST	2
3. POVIJEST USMENE KNJIŽEVNOSTI	4
4. VINKO ŽGANEC	6
5. FLORIЈAN ANDRAŠEC	8
6. ŽGANČEV SAKUPLJAČKI RAD.....	10
6.1. HRVATSKE NARODNE PJESME KAJKAVSKE	12
6.1.1. Pjesme o kmetu i kmetstvu	13
6.1.2. Pjesme o radu i radniku.....	14
6.1.3. Pjesme uz običaje i obrede.....	15
6.1.4. Romance	16
6.1.5. Laka lirika	17
7. FLORIЈAN ANDRAŠEC – PUČKI PJESNIK I SAKUPLJAČ USMENE POEZIJE	19
7.1. MEĐIMURSKЕ FIЈOLICE	21
7.2. Zibu, haju	22
7.3. Tu za repu, tu za len	23
8. ZAKLJUČAK.....	24
9. SAŽETAK.....	25
10. LITERATURA	26
11. PRILOZI	27
11.1. Hodi k meni ftiček	27
11.2. Vu toj nemškoј zemlici.....	28
11.3. Šesteri snuboki.....	29
11.4. Vuprem oči.....	29
11.5. Ja sam jeden mali zajec.....	30
11.6. Zibu, haju	31
11.7. Tu za repu, tu za len	32

1. UVOD

U ovome će radu biti riječ o dvojici Međimurca, Vinku Žgancu i Florijanu Andrašcu koji su se upoznali sasvim slučajno za vrijeme Žgančeva kratkog boravka u Andrašćevu rodnome mjestu, gdje je radio kao župnik. Tema je njihov sakupljački rad, ali i Andrašćev stvaralački rad. Na početku se nalazi teoretski dio o usmenoj književnosti; kako je ona nastala, zašto se izvodi, u koje svrhe i na koji način te njezina glavna obilježja. U ovome se radu više mjesta daje usmenim pjesmama od kojih su neke i interpretirane, dok se pripovijesti tek spominju. Dalje će biti riječ o povijesti usmene književnosti, odnosno o autorima koji su bili sakupljači kao Žganec i Andrašćec. Zatim slijedi životopis Vinka Žganca, etnomuzikologa i znanstvenika koji je djelovao pola stoljeća i iza sebe ostavio velik opus. Razmatrat će se čimbenici koji su tijekom njegova odrastanja utjecali upravo na njegovu sakupljačku djelatnost. Nakon Žgančeva slijedi Andrašćev životopis. On nije stekao veliku naobrazbu kao Žganec, stoga ga je Žganec, vidjevši njegov prirodni talent, poslao u Celje u školu za orguljaša. Nakon Andrašćeva životopisa slijedi njihov sakupljački rad, prvo Žgančev, gdje se poseban naglasak stavlja na zbirku *Hrvatske narodne pjesme kajkavske* iz 1950. godine koju je priredio i popratio opsežnim tekstom o kajkavskom usmenom pjesništvu. Upravo se u toj zbirci, kao i u zbirci *Hrvatske pučke popijevke* objavljenoj 1920. godine, može proučavati suradnja Andrašća i Žganca u kojoj su mnoge pjesme potekle upravo od Andrašća kao kazivača. O njihovoj suradnji svjedoče i brojna pisma koja su razmjenjivali, ali i nagovor Žganca da Andrašćec počne bilježiti međimurske običaje u *Etnografskim spisima* koji, nažalost, nisu ugledali svjetlo dana. Andrašćec, osim što je sakupljao mnoge pjesme i pripovijetke te bio kazivač, bio je i pučki pjesnik. Na samome se kraju ovoga rada nalazi prilog pjesama koje su u njemu interpretirane. Iz Žgančeve zbirke, koja je podijeljena u šest dijelova, odabrana je jedna pjesma iz svakoga dijela, među kojima su i one koje mu je kazivao Andrašćec. Interpretirat će se i neke Andrašćeve pjesme koje se i danas pjevaju.

2. USMENA KNJIŽEVNOST

Književnost je utjecala na izgradnju kulture nekoga naroda i ima vrlo važnu ulogu u njegovu životu.¹ Da bi postojala usmena književnost, mora postojati govor. On je nastao kao čovjekova potreba da imenuje stvari i pojave koje ga okružuju. Najprije riječ po riječ, a kasnije su nastali cjeloviti, razumljivi tekstovi. Književnost dijelimo na usmenu i pisanu. Pisana književnost, koju je zapisao jedan poznati autor ili više njih, fiksirana je i kao takva nudi se čitateljima. Usmena književnost nije fiksirana, nju svaki kazivač prilagođava situaciji i potrebama slušatelja prilikom izvođenja. Zato su bitni i sam talent kazivača te njegova tehnika. Usmena književnost treba biti prihvaćena od zajednice, prilagođavati se njezinim potrebama. Prenosi se s jednog kazivača na drugog i svatko je interpretira na svoj način. Na taj način nastaju i brojne varijante istog usmenog djela koje su tipične za usmenu književnost. Za tu su književnost tipične i anonimnost te formulativnost. Kazivači često koriste formule, šablone, stalne stihove, lako pamtljive fraze kako bi što lakše i bolje upamtili i vjerodostojno prenijeli građu. Usmena književnost ima i izvanknjiževnu funkciju, onu praktičnu, kao dio obreda, svečanosti, prenošenja znanja, kao djelatnost kojom se olakšava rad, razonoda u slobodno vrijeme. Ona je izraz društvenog i političkog mišljenja. Kada se govori o folkloru i usmenim književnim oblicima, često se spominju i glazba, ples i gluma. Ona je zapravo izraz spontanosti, nastaje izravno, prirodno, uvijek je autentična jer autor može skratiti ili produljiti opseg djela koje izvodi ovisno o interesu slušatelja. Usmena književnost može biti rezultat autentičnog sjećanja, ali i ne mora. Javljanje se nizovi motiva i tema karakterističnih za zajednicu u kojoj ona nastaje. Tradicija je ta koja njeguje i održava takav fenomen književnosti. Već u općepoznatoj definiciji tradicije da je to prenošenje materijalnih ili nematerijalnih dobara s koljena na koljeno možemo vidjeti da je jedno od nematerijalnih dobara upravo usmena književnost, dok su običaji zapravo ti sadržaji iz čovjekove svakidašnjice koji se opjevavaju ili prepričavaju.

Godine 1929. člankom *Folklor kao naročit oblik stvaralaštva* Pjotra Bogatirjova i Romana Jakobsona dolazi do preokreta poimanja usmene književnosti. Oni su u središte razmatranja stavili folklor, razmatrali su načine njegova funkcioniranja i usporedili usmenu književnost s lingvističkim pojmovima *langue* i *parole* (jezik i govor).

¹ Čovjek je svojom kreativnom moći mijenjao prirodu kako bi uljepšao svoj život i općenito poboljšao životne uvjete (Botica, Stipe: *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2013, str. 9)

Usmenu je književnost teško podijeliti na žanrove,² ali se ipak pokušava i pritom se kreće od klasične podjele na epiku, liriku i dramu. Srednjovjekovni književni žanrovi najbliži su žanrovima usmene književnosti. I oni su nastali kao rezultat svakodnevice, a razlikuju se po svojoj namjeni. Važno je spomenuti i ideju kolektiva, zajednice čiji je produkt usmena književnost i koja je ključna pri njezinome očuvanju stoljećima.

I danas, iako je većina usmenih vrsta zapisana i tako očuvana od zaborava, potomci još uvijek čuvaju tu vrijednu baštinu te je prenose usmenim načinom. Prvenstveno se misli na osnovana folklorna društva kojima je cilj njegovati usmenu predaju svojih predaka kroz stihove, glazbu i ples.³

² *Žanrovi se u usmenoj književnosti razlikuju od onih u pisanoj zbog posebnih situacija i izvedbe, zbog usmenog načina postojanja i zbog prepletenosti s izvanknjiževnim funkcijama, a odatle proizlaze specifičnosti njihova književnog oblika.* (Bošković-Stulli, Maja, *Usmena književnost u: Povijest hrvatske književnosti 1*, Liber, Zagreb, 1978, str. 22)

³ O teoriji usmene književnosti iz Bošković-Stulli, Maja, *Usmena književnost u: Povijest hrvatske književnosti 1*, Liber, Zagreb, 1978. i Botica, Stipe, *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2013.

3. POVIJEST USMENE KNJIŽEVNOSTI

Intenzivno zanimanje za usmeno stvaralaštvo u Europi javlja se u 18. stoljeću u doba europskog romantizma kada se istražuju narodne predaje, usmena djela nacionalnog karaktera, mitovi i folklor. Budi se nacionalna svijest i žele se stvoriti nacionalna država i nacionalni jezik, a upravo je usmena književnost pravi pokazatelj narodne osobnosti i posebnosti. Michel de Montaigne u 16. stoljeću prvi upotrebljava naziv narodna poezija, ali ne kao definiran pojam, već kao atribut poeziji. Tek Herder u 18. stoljeću uvodi taj naziv i objašnjava ga kao *skupnu oznaku za stvaralačke nositelje tradicije*.⁴ On je u svojoj zbirci *Volkslieder* sakupio narodne pjesme različitih naroda, a među njima i našu najpoznatiju *Asanaginicu*. Osim njega ističu se i James Macpherson, braća Grimm, Joseph Bedier te mnogi drugi teoretičari i sakupljači usmene književnosti.

O povijesti kajkavske usmene književnosti opširno piše Ivan Zvonar u *Pregledu povijesti kajkavske usmene književnosti* u dvama dijelovima. Prvi obuhvaća najstarije poznate zapise sve do dvadesetih godina 20. stoljeća,⁵ a drugu knjigu posvetio je Vinku Žgancu i Ivanu Novaku te njihovome sakupljačkom blagu. On govori da začeci usmene kajkavske književnosti započinju duhovnim, crkvenim pjesmama. Najpoznatija je od njih *Narodil se kralj nebeski* s kraja 12. ili početka 13. stoljeća koja je, uz mnoge druge, zapisana u različitim pjesmaricama. Neke od njih zapisane su i u najpoznatijoj te najopsežnijoj staroj hrvatskoj zbirci latinske i kajkavske duhovne poezije *Citara octochorda*. Usmena književnost svjetovne tematike u tiskanom obliku javlja se nešto kasnije, početkom 19. stoljeća. Ključnu ulogu odigrao je zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovec 1813, kada je uputio poziv na sakupljanje narodnog blaga.

Matica hrvatska 1877. uputila je *Poziv* svim hrvatskim rodoljubima prema kojemu planira izdati veliki zbornik hrvatskih narodnih pjesama. Tražila je da se sakupe i izdaju narodne pjesme i priče u tome zborniku, a tu je ideju prvi dao don Mihovil Pavlinović. U tome *Pozivu* navodi da je većina narodnih pjesama iz Dalmacije već sakupljena. Narodne pjesme i priče sakupljene su i na prostoru Like, štokavske pjesme u Bjelovaru, čakavske, istarske, primorske, kajkavske, ali i u ostalim dijelovima Hrvatske. Sve te sakupljene pjesme želi izdati u zborniku, ali i sakupiti one koje još nisu zapisane jer se one sve manje pjevaju u narodu. Posebno se obraća mladeži, svećenicima i učiteljima, a nudi i nagradu. Navodi šest

⁴ Hrvatska enciklopedija, online: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417> (1. 9. 2017)

⁵ Zvonar, Ivan, *Pregled povijesti kajkavske usmene književnosti* (I. dio), Hrvatska udruga Muži zagorskoga srca, Zabok, 2014.

stvari na koje moraju pripaziti prilikom zapisivanja. Neka se te pjesme i priče zapišu vjerno kako ih pjevač pjeva, ženske su pjesme uglavnom stare i zato često nejasne, ali neka se zapišu takve kakve jesu. Upozorava i na varijacije, kod junačkih pjesama neka se sazna postoji li kakva pripovijest o tome događaju, neka se navedu narodni običaji uz koje se pjesme pjevaju, gdje se one pjevaju i tko im ih je otpjevao.⁶ Od 1986. do 1942. izlazi deset edicija *Hrvatskih narodnih pjesama*, nakon čega neko vrijeme prestaje sa izdavanjem, a nakon Drugog svjetskog rata ponovno se pokreće kada 1950. izlazi 11. knjiga čiji je urednik Vinko Žganec. Godine 1951. Matica predaje svoju zbirku Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti na čuvanje, a danas ih čuva Odsjek za etnologiju.

Na kajkavskom su govornom području među prvim sakupljačima bili Tomaš Miklošić, Vuk Stefanović Karadžić koji je te pjesme štokavizirao, Ljudevit Gaj, Stanko Vraz, Ignac Kristijanović, Ivan Kukuljević Sakcinski, Matija Kračmanov Valjavec, Franjo Ksaver Kuhač i mnogi drugi. Ljudevit Gaj i sljedbenici njegova Narodnog pokreta željeli su sakupiti kajkavske usmene pjesme, pripovijetke i poslovice koje su bile odraz života i običaja njihovog naroda. U 20. stoljeću ističe se Vatroslav Jagić, a isto bismo mogli reći i za Vinka Žganca, urednika jedne od edicija *Narodne hrvatske pjesme* koju objavljuje Matica hrvatska. Uz tu je knjigu bitno spomenuti još i *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*, prvi hrvatski etnološki časopis u izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

⁶ Matica hrvatska, online: http://www.matica.hr/media/pdf_knjige/999/poziv.pdf (9. 9. 2017)

4. VINKO ŽGANEC

Etnomuzikolog, folklorist, skladatelj i pisac Vinko Žganec rođen je 22. siječnja 1890. u Vratišincu⁷, mjestu u Međimurju. Umro je nesretnim slučajem u Zagrebu 12. siječnja 1976, a pokopan je u svom rodnom kraju. U rodnome selu pohađao je osnovnu školu, odnosno mađarsku pučku školu, gdje je hrvatski jezik već posve izbačen iz škole. Klasičnu gimnaziju završio je u Varaždinu i Zagrebu. Tijekom školovanja u Varaždinu za njegovo je daljnje djelovanje ključnu ulogu imao ugledni kroatist i slavist, profesor Ivan Milčetić koji je prenio svoju ljubav prema vlastitome jeziku i potaknuo svoje učenike da razmisle o jedinstvu slavenskoga naroda. Istaknuo se već za vrijeme srednjoškolskog obrazovanja kao odličan učenik, svestranih zanimanja i aktivnosti vezanih uz književnost, glazbu i folkloristiku.

Njegov su život bitno obilježila tri čimbenika. Odgajan je u patrijarhalnoj obitelji koja je njegovala religiju i usmeno narodno stvaralaštvo,⁸ posjedovao je izniman glazbeni talent, školovao se u prestižnim školama te tako stekao najbolju moguću naobrazbu. Nakon srednjoškolskog obrazovanja odabire teološki studij koji završava 1914. godine i uz koji se bavi i glazbom, a učitelji su mu Franjo Dugan i Vjekoslav Rosenberg Ružić, veliki hrvatski skladatelji. Završivši studij neko je vrijeme bio kapelan u Zagrebu, a već je 1917. imenovan župnikom u Dekanovcu, u svom rodnom Međimurju gdje postaje i ravnateljem te župe. Ondje se upoznaje s Florijanom Andrašcom na kojega će izvršiti velik utjecaj i potaknuti ga na sakupljanje usmenih pjesama. U to vrijeme diplomira i na Pravnom fakultetu u Zagrebu, nakon čega se ženi te napušta svećeničko zvanje.

Kratko radi u Čakovcu u Povjereništvu za Međimurje, gdje se priključuje pokretu za oslobođenje Međimurja od silne mađarizacije i zalaže za priključenje Međimurja Hrvatskoj. On se već kao đak opredijelio za pravašku stranku, kasnije je opisivao i analizirao stanje u Međimurju, a posebno se ističe njegov članak *Međimurje spava* tiskan u *Hrvatskome pravu*.⁹

⁷ *Na sredini Vratišinca/ Žgancova hiža stoji... / A tam prek štreke, na zelenom bregu / Vinko Žganec trdo spi... / ...okoli brega MEGLA SE KADI* (Općina Vratišinec, online: <http://www.vratisinec.hr/> (1. 9. 2017)

⁸ *Upravo će majka otkriti radoznom mladiću jedno zapanjujuće bogatstvo duševnog života siromašnog i često preziranog naroda „med dvema vodama“ utjelovljeno u pjesmi, plesu, bajkama, predajama, običajima i još ponekom obliku umjetničke djelatnosti (umjetnički vez, tkanje, izrada pojedinih predmeta za magijske i praktične svrhe* (Zvonar, Ivan, Pregled povijesti kajkavske usmene književnosti II. dio, Zabok, 2016, str. 34)

⁹ *Koncem 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća nailazeće pokoljenje mladih hrvatskih prevoditelja, najprije na čelu s Purićem, a onda s Novakom i Žgancem suočavano sa sve težim posljedicama denacionalizacije međimurskih Hrvata...* (Bartolić, Zvonimir, *Sjevernohrvatske teme VI*, Naklada „Dr. Feletar“, Zagreb, 2001, str. 9)

Tu završava prva faza njegove kulturne i književne djelatnosti u kojoj je označen kao žestoki protivnik mađarizacije.¹⁰

Iako se isticao u Međimurju, nije bio zadovoljan vlastitim statusom kulturnog i znanstvenog djelatnika te odlazi u Sombor. Ondje otvara vlastiti odvjetnički ured. Izdaje djela pravnog karaktera, a 1941. u Zagrebu predlaže osnivanje arhiva napjeva narodnih pjesama *Zbirka narodnih popijevaka* Hrvatskom autorskom društvu, tiska formulare za takvo zapisivanje koji se do danas, uz male izmjene, koriste u Institutu za narodnu umjetnost. Tu završava i njegova druga faza koja je uglavnom obilježena njegovim pravničkim poslom.

Nakon pravničke karijere neko vrijeme radi u Etnografskom muzeju u Zagrebu, osnivač je Instituta za narodnu umjetnost, kasnije Zavoda za istraživanje folkloru, i postaje njegovim prvim ravnateljem. Na Konzervatoriju predaje glazbeni folklor, potiče osnivanje Društva hrvatskih folklorista i Saveza folklorista Jugoslavije, izabran je za predsjednika Međunarodnog savjeta za muzički folklor. Godine 1948. izdaje članak *Kako da leksikografiramo pučke popijevke* kojim je uvelike pomogao budućim melografima. U toj, trećoj fazi intenzivno zapisuje narodne pjesme te se ona ističe njegovim raznolikim etnomuzikološkim radom.

Bio je istaknuti član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Često je držao predavanja o glazbenom folkloru na domaćim i inozemnim znanstvenim skupovima koja nikoga nisu ostavljala ravnodušnim, a uz to je u posljednjoj fazi života pisao i brojne referate. Među njima je i najpoznatiji *Muzički folklor naroda u Panonskom bazenu* u kojem je prvi otkrio da u glazbi različitih naroda postoje dodirne točke te govori o panonskom muzičkom folkloru.

Za vrhunska je dostignuća primio brojne nagrade: nagradu *Božidar Adžija* za djelo *Hrvatske pučke popijevke iz Koprivnice i okolice*, 1965. odlikovan je *Ordenom rada*, a vjerojatno je najvrednija nagrada, koja pokazuje koliko je zaista bio uspješan u svome radu, ona iz 1970, nagrada AVNOJ-a.

Zbog velikog doprinosa njegov rodni kraj posvetio mu je spomen-ploču, a kulturno-umjetničkom društvu i školi dao je još za života pristanak u pismenom obliku da nose njegovo ime. Svake se godine održava glazbeni *Festival Žgančevih spisa* gdje više od sto pjevača,

¹⁰ Njegova se književna i kulturna djelatnost može podijeliti na četiri faze. (Zvonar, Ivan, *Pregled povijesti kajkavske usmene književnosti (II. dio)*, Hrvatska udruga Muži zagorskoga srca, Zabok, 2016, str. 20)

folklorša i tamburaša izvodi međimurske popijevke, svoju narodnu baštinu koju je zapisao njihov mještatin.

5. FLORIЈAN ANDRAŠEC

Hrvatski pučki pjesnik i melograf Florijan Andrašec rođen je u Dekanovcu,¹¹ mjestu u Međimurju, 28. travnja 1888, gdje je i umro 9. srpnja 1962. Osnovnu školu završio je u rodnome kraju i Maloj Kaniži, a gospodarski tečaj u Buzovcu. Sudjelovao je u Prvom svjetskom ratu kao austrougarski vojnik u Rusiji, no ubrzo je teško ranjen te se vraća kući. Zapisivanjem međimurskih narodnih pjesama, ali i pisanjem vlastitih, počeo se baviti još prije odlaska na rusku frontu, što nije prekinuo ni za vrijeme boravka u vojsci gdje je napisao jednu od svojih najljepših pjesama, *Mesec*. Teška ozljeda, izgleda, došla mu je kao naručena te omogućila da nastavi sa sakupljačkim, ali i stvaralačkim radom u svojoj domovini. Tada njegov talent prepoznaje Vinko Žganec koji mu je omogućio školovanje u Celju za orguljaša. Nakon završene škole vraća se u rodni Dekanovec, a ondje ostaje do svoje smrti radeći kao crkveni orguljaš i kantor. Bio je Žgančev bliski suradnik, zajedno su sakupljali međimurske narodne pjesme, obrađivali ih i zapisivali. Upravo je Dekanovec – zahvaljujući Žgancu, koji je ondje kratko boravio, i Andrašcu, koji je ondje proveo cijeli život – mjesto u kojemu je nastalo vjerojatno najviše međimurskih *popevki* o rijeci Muri.

Andrašec je također bio raznih interesa, često zvan *Jezero mešter*.¹² U slobodno se vrijeme bavio zemljoradnjom, bačvarstvom, izumiteljstvom, rezbarstvom, kamenoklesarstvom, itd. Kao i Žganec, osnivač je i član mnogih društava koja postoje i danas: osnovao je crkveni pjevački zbor, tamburaški i limeni puhački orkestar, vatrogasno društvo, a takva društva čine sastavni dio svakog međimorskog sela. Njegov mlađi brat Martin (Dioniz) napisao je Andraščevu biografiju koja je do danas ostala u rukopisu.¹³

Andraščev talent prepoznao je i Krsto Odak, hrvatski skladatelj koji ga je, nakon što su ga Žganec i Štolcer Slavenski odbili, zamolio da mu otpjeva međimurske napjeve. On ih je

¹¹ *Dekanovsko gruobiče na četiri strani / Daj bi mene mladog zakopali / na tiem liepim dekanovskom gruobiču!* (Florijan Andrašec, Općina Dekanovec, online: <http://www.dekanovec.hr/web/udruga-i-klubovi/kuu-florijan-andrasec-dekanovec>, (2. 9. 2017))

¹² Osoba za sve - izumio je prešu za polugu za koju je na izložbi u Rimu dobio zlatnu medalju, a čak se njegov usavršeni mehanizam sijačice proizvodio tvornički.

¹³ *Inače je Florijan bio izrazito bohemski tip. Vrlo jednostavan, s malim zadovoljan, nije ga smetao nered u sobi, nije se uzrujavao. Kad je imao, rado je trošio, a kad nije imao, došao je k bratu i zapjevao mu koju pjesmicu ili ispričao koju šalu i dobio je, što je taj čas trebao. On je išao pjesmom kroz život, zato nije bio dobar „gazda“, ali ipak uvijek zadovoljan i veseo. Bio je dobra srca, kad je imao rado je dijelio i obilno, ali se za svoje gospodarstvo slabo brinuo, premda je imovno spadao među bolje gospodare. Florijan kao idealist, svakome je vjerovao, zato su ga mnogi varali, ali on je preko svega prelazio bez uzrujavanja.* (Bartolić, Zvonimir, Pučki hrvatski pjesnik Florijan Andrašec, Zrinski, Čakovec, 1988, str. 506)

otpjevao 44, čak i neke autorske pjesme, i tako je nastala najpoznatija Odakova opera, *Dorica pleše*.

Andrašec je, kao i Žganec, vidio važnost narodnih pjesama koje su mogle pripomoći afirmiranju Međimurja kao autentičnog entiteta hrvatske kulture, unatoč pritisku Mađarske. Tako je često pisao za novine i veličao svoj kraj. U spomen njemu, njegovu doprinosu kulturnoj baštini Dekanovca, njegovu dubokom tragu u pjesničkom, skladateljskom, ali i kiparskom stvaralaštvu, njegova rodna ulica dobila je naziv po njemu, uređen mu je spomen-park u samom središtu mjesta, postavljen je kip tako da gleda na svoje ljude iz župe, a odnedavno se održavaju i *Glazbene večeri kantora Florijana Andrašeca*. Iako ga se danas rijetko spominje u stručnoj literaturi, njegovo je stvaralaštvo od velike važnosti za njegov kraj. O njegovoj veličini govori i to da ga je Hranjec nazvao međimurskim Kačićem, dok s druge strane Slaviček, također rođeni Međimurac, za njega kaže da je on *pučka pričalica koja svoje fabule izriče manje ili više robusnim (četnaestercima i petnaestercima ponajčešće), a pouka mu, na kraju, više nalikuje komentaru nego dociranju*.¹⁴

¹⁴ Bartolić, Zvonimir, *Pučki hrvatski pjesnik Florijan Andrašec*, Zrinski, Čakovec, 1988, str. 539.

6. ŽGANČEV SAKUPLJAČKI RAD

Vinko Žganec je započeo zapisivati međimurske narodne pjesme vrlo rano, još kao gimnazijalac. U ljeto 1918. u svom rodnom mjestu zabilježio je prvu popijevku *Megla se kadi, hajdina cvete* koju mu je pjevala njegova sestra Roza. Samo četiri godine kasnije zapisao je još nekoliko pjesama za koje je dobio svoju prvu nagradu *Saveza pjevačkih društava Hrvatske*.

Žganec spada u red naših najvećih muzikologa, zapisivača popijevaka, obreda, običaja i narodnih plesova. U svom više nego polustoljetnom radu zabilježio je više od 25 000 pučkih popijevaka, melodija i narodne običaje.

Godine 1916. već je izdao prvi svezak *Hrvatskih pučkih popijevki iz Međimurja*. Taj prvi svezak odigrao je veliku ulogu u odluci da Međimurje ostane u sastavu Hrvatske. Na toj knjizi radio je punih osam godina, što se i isplatilo jer je bila od kulturnog, nacionalnog i političkog značaja te je za sva vremena odredila i označila položaj međimurskog usmenog stvaralaštva. Uz zabilježene tekstove nalaze se i pripadajuće melodije koje su bile harmonizirane za čak četveroglasni zbor. Tekstove je nastojao napisati u cijelosti pa bi često na kraju dodavao naknadno čute stihove kako bi pjesma bila u potpunosti zapisana. U predgovoru Žganec govori da je knjiga namijenjena prvenstveno hrvatskoj inteligenciji kako bi pomoću nje bilo moguće upoznati međimurski narod koji je bio odsječen od vlastite kulture. Zbog te odsječenosti vidljivi su i utjecaji drugih zemalja, ali je vidljiva i veza s južnoslavenskim (i slavenskim) pjesmama. Bez obzira na te utjecaje u ovoj je knjizi pokazana izvornost međimurske pjesme, na vidjelo je izašlo dotada nepoznato blago i ljepota autohtonih međimurskih pjesama.

Godine 1920. izdaje istoimeni drugi svezak, a dvadesetak godina kasnije izdaje još tri sveska. Drugi svezak *Hrvatskih pučkih popijevki* gotovo je za polovicu kraći od prvoga. Izlazi u vrijeme kada je Međimurje pripalo Hrvatskoj te nije izazvala toliko zanimanje kao prva, iako su pisane u istome duhu. Zapisuje pjesme različitih tema i motiva, od ljubavnih, mitoloških do vojnih, dječjih, šaljivih pjesama. Zanimljivo je da su zapisi u toj knjizi obrađivani glazbeno, po motivima. Većinu tih zapisa zabilježio je slušajući kantora Florijana Andrašca, čak dvadesetak, a preostale pjesme zapisane su također u Dekanovcu. Mali je dio ostao nepoznat. Zahvaljujući toj suradnji Andrašec će postati Žgančev suradnik do svoje smrti. Iste godine objavljuje i *Starešinstvo ili kapitanjstvo*, zbirku napitnica, govora, popijevki i pitalica međimurskih svatova.

Zbornik jugoslavenskih pučkih popijevaka I. obuhvaća velik broj međimurskih narodnih pjesama objavljen uz pomoć JAZU-a 1924. Sastoji se od dvaju svezaka, svjetovnih i, godinu kasnije izdanih, crkvenih pjesama. Taj zbornik i danas čini najpotpuniju zbirku međimurskih narodnih pjesama u kojima se nalaze do tada već zabilježene Žgančeve pjesme i još neke nove.

Godine 1950. objavljuje jednu od svojih najznačajnijih zbirki, *Hrvatske narodne pjesme kajkavske* u nizu edicije Matičinih knjiga. Iste godine objavljuje i *Narodne popijevke Hrvatskog zagorja – Napjevi*. Godinu dana kasnije u suradnji s Nadom Sremac izdaje *Hrvatske narodne pjesme i plesove*. U vlastitoj nakladi kasnije izdaje i *Međimurje u svojim pjesmama*, *Hrvatske narodne popijevke iz Koprivnice i okolice*, *Pučke popijevke Hrvata iz okolice Velike Kaniže*, a posmrtno *Hrvatske pučke popijevke iz Zeline i okolice*.

Budući da je pravo bilo njegova struka, objavljivao je i knjige pravne tematike, ali i više od tisuću stručnih i znanstvenih radova koji su često bili objavljivani u časopisima: *O Međimurju i o međimurskoj popijevci*, *Muzika našeg sela*, *Moja iskustva kod zapisivanja pučkih melodija*, *Kajkavska narodna pjesma* i ostalima. Njegovo je bogato stvaralaštvo logično kada se uzme u obzir činjenica da je stvarao više od pola stoljeća, a neki zapisi još i danas čekaju znanstvenu i stručnu obradu. Zanimljivo je da je sve napjeve zapisivao po sluhu, oslanjajući se na tezu o jednoglasnom pjevanju kajkavaca u prošlosti, pa je iz tog razloga u etnomuzikologiju uveo vlastitu metodu zapisivanja pučkih pjesama. Osim što je osigurao međimurske pjesme od zaborava, zapisivao je i pučke popijevke u Hrvatskom zagorju i Gradišću, ali i šire: u Bačkoj, Baranji, Podravini, Pokuplju, Hrvatskom primorju, Istri i u Dalmaciji.¹⁵

Pjesme koje je zabilježio Žganec ističu narodni identitet, odnosno *međimurski identitet* zahvaljujući stavljanju tematike pjesama u međimurski kontekst i korištenju vlastitog jezika, kajkavskog narječja. U tim se njegovim zapisima često susrećemo s varijacijama već poznate pjesme, što je karakteristično za usmenu književnost. Tako u knjizi iz 1920. nalazimo dobro poznatu srednjoeuropsku baladu o nesretnom zecu koja je dobila naslov prema prvom stihu *Ja sam jeden mali zajec*. Postoje mnoge kajkavske varijante te pjesme, po čemu se vidi povezanost hrvatske s europskom usmenom književnošću.

Od pamtivijeka je poznata i često obrađivana na različite načine priča o mladoj djevojci koja se oblači kao muškarac s namjerom da spasi svog voljenog od Turaka. U

¹⁵ Hrvatska enciklopedija, online: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=67711> (9. 9. 2017)

hrvatskoj je književnosti najpoznatija *Judita* Marka Marulića, a i Međimurje ima svoju varijantu, pjesmu koja je opet dobila naslov prema prvim stihovima, *Švel šivala lepa Katalena*, zapisanu epskim desetercem. Najčešće su pjesme ljubavne tematike, ratne, često melankolične, nesretne ljubavi, iako se javljaju i šaljive pjesme, ali melodija je sjetno prigušena.

6.1. HRVATSKE NARODNE PJESME KAJKAVSKE

U drugoj polovici 19. stoljeća Matica hrvatska poziva na sakupljanje narodnog blaga, a krajem toga stoljeća pokreće ediciju *Hrvatskih narodnih pjesama*. Ona izlazi do 1942, a ponovno od 1950, ali u drugačijim društveno-političkim okolnostima. Stav prema tom narodnom stvaralaštvu i dalje je pozitivan, ali nije više toliko romantičarski, sentimentaln; više je realan, čak i kritičan. Prva zbirka koja izlazi nakon Drugog svjetskog rata posvećena je kajkavskim pjesmama čiji je urednik Vinko Žganec koji je osim svojih pjesama uvrstio i pjesme drugih sakupljača kajkavskih pjesama. U njegovome se sakupljaštvu može vidjeti da se držao pravila *Poziva* iz 1877. Sakupljači nisu smjeli zaboraviti zapisati gdje se pjesma pjeva i tko ju kazivao, morala se bilježiti vjerno kako ju je pjevač prenosio, što se može uočiti kod Žganca. Matica je još naglasila da postoje varijacije, odnosno da se pjesma od jednog do drugog pjevača umanjuje ili veliča te je često drugačija od izvorne, na što je i Žganec obratio pažnju i često je upućivao na varijacije pjesama.

U uvodnoj bilješci ove knjige Vinko Žganec govori o nastanku narodnih pjesama kada su veliki utjecaj imale crkva i feudalna vlast, zbog čega kao takva nije mogla biti potpuna slika narodnog života i običaja. Spominje i nedostatak narodnih pjesama iz doba seljačkih buna na kajkavskom prostoru, što govori o velikom utjecaju tadašnjeg feudalizma. Kada govori o načinu stvaranja ove zbirke, napominje da je pisana tako da zadovolji dva kriterija: da izabere najljepše pjesme hrvatske kajkavske poezije i da uvrsti što više pjesama. Zapisivači su nastojali pjesme zapisivati u pjevnim strofama, onako kako su ih čuli od pjevača te su takve pronađene u rukopisnim zbirkama. U ovoj se zbirci one nastoje prenijeti u deseterac ondje gdje je to moguće, a za te potrebe koriste i ponavljanje stihova. No ipak naglašava da su htjeli sačuvati izvornost pjesme i stoga nisu unosili nikakve drastične promjene. Spominje i važnost varijanata koje dokazuju vezu među udaljenim mjestima: *One su često sitni djelići neke značajne pjesme, koja kao cjelina više ne živi, ali pojedini njezini stihovi nađu se na raznim mjestima, kao djelići neke skupocjene vaze, koja je davno razbijena, a komadići su joj*

*razneseni po bijelom svijetu.*¹⁶ Iz tog se razloga u ovoj zbirci uz svaku pjesmu navodi njezina varijanta, a ondje gdje se smatra potrebnim, ta je varijanta zapisana u cijelosti kako bi čitatelj dobio potpuniju sliku pjesme. Navodi se još jedan nedostatak zbirke, a to je vremenska ograničenost, zbog čega nije bilo moguće uvrstiti i čakavske i štokavske varijante kako bi se dokazala još dalja povezanost. Kajkavske narodne pjesme nisu pjesme koje su se recitirale, već su se pjevale i imaju vlastite napjeve na koje su zapisivači također obratili pažnju. Ti napjevi zapravo služe lakšem pamćenju stihova te njihovu prisjećanju i zbog toga je sama melodija neodvojiva od teksta ili obrnuto. Zato u zbirkama s narodnim pjesama uz tekst uvijek dolazi i notni zapis. Najčešći je stih ove zbirke deseterac.

U prvom dijelu knjige nalaze se tekstovi koji su podijeljeni s obzirom na temu ili vrstu: pjesme o kmetu i kmetstvu, o radu i radniku, pjesme uz običaje i obrede, romance, balade, epske pjesme, itd. U drugom dijelu nalaze se bilješke o pjesmama i nekim njihovim varijantama, o samoj zbirci, pravopisu, fonetici, kajkavskom dijalektu, tumač manje poznatih riječi, uglavnom o svemu potrebnom za što bolje razumijevanje pjesama u zbirci. Za što lakše snalaženje pjesme se mogu tražiti prema četirima kriterijima: po kotarima i mjestima, po prvim stihovima, po naslovima te osobnim, narodnim i geografskim imenima. Na samom su kraju tekstovima pridruženi notni zapisi nakon kojih slijedi geografska karta kajkavskog područja. U nastavku rada analizirat će se pjesme iz te zbirke, a cjelovite se nalaze na kraju rada u prilogu.

6.1.1. Pjesme o kmetu i kmetstvu

Pjesme o kmetu i kmetstvu potječu iz razdoblja feudalizma kada su seljaci bili potlačeni, jedva su preživljavali i puno radili za druge. Iako potlačen, narod nije pjevao revolucionarne pjesme o nepravdi koja im je nanesena kao kmetovima. Postojala je stroga kontrola pa su zbog toga nastajale uglavnom pjesme koje govore o slobodi, i to alegorijski, najčešće s motivom ptice koja predstavlja nedostižnu želju za slobodom (*Hodi k meni ftiček, Spevaj meni, tičica vesela, Služi mene, aj slaviček* – ptica kao sloboda, često o potlačenosti, *Sivi sokol z Vugorske*).

Hodi k meni ftiček dijaloška je pjesma napisana dvanaestercima parne rime. Prvi je stih ujedno i naslov pjesme. Česte su umanjnice karakteristične za kajkavsko govorno područje pa se pojavljuju i u usmenim pjesmama. Formulirana je u obliku pitanje–odgovor, pri čemu

¹⁶ Žganec, Vinko, *Hrvatske narodne pjesme kajkavske*, Matica hrvatska, Zagreb, 1950, str. 478.

gospodin poziva pticu k sebi, no ptica ne želi prići, pjevati na prozoru i tako se odreći slobode koju ima.

Hodi k meni, ftiček, droben moj slaviček,

kaj mi boš popeval vu krištal obloku.

- *Ne budem popeval na krištalnim 'bloku,*

rajši budem letel v šumicu zelenu.

Gospodin je zatvoren u kući, on poziva pticu da mu pjeva na prozoru. *Ftič* mu govori da ga njegov par, *ftičica*, čeka. *Ftič ftičicu* u zelenoj šumici zove pjevom, a ona mu se ubrzo odazove, sretna što ga vidi. U ovoj je pjesmi *ftič* simbol slobode koji se nesputano može kretati prirodom, uživati u njezinim ljepotama, biti sretan. Gospodin je zatvoren i iz tog razloga zakinut za ljepotu prirode, što je za njega najveća kazna. Javlja se karakteristični motivi iz prirode u kajkavskim narodnim pjesmama: šumica zelena, *cvjetje*, trava, zeleni bor, zelena gora, itd, koji simboliziraju zelenilo Međimurja. Dominira zelena boja koja pojačava vizualnost prirode, šumice koja predstavlja slobodu, dok je opreka zelenoj šumici u ovoj pjesmi kristalni prozor koji predstavlja nešto umjetno, stvoreno čovjekovom rukom, što, kao takvo, čovjeku ograničava slobodu.

6.1.2. Pjesme o radu i radniku

Pjesme o radu i radniku govore o poljoprivrednim poslovima seljaka kao što su žetva, branje grožđa, ali i sve zastupljeniji odlazak u stranu zemlju *trbuhom za kruhom*. Na tu temu nastaju radosne pjesme koje veličaju rad i govore o sreći seljaka zbog truda koji je urodio plodom, nostalgične pjesme o rodnoj zemlji i njezinoj ljepoti te pjesme o tehnološki razvijenijim zemljama. Neki su od naslova: *Nejdi sinek, v nemšku zemlicu, Vu toj nemškoj zemlici, Junak vu Madžarski vuzi, Široka mi kopriva, Najbolja žnjačica, Tri tičice, Tri vtičice, Oranje, Travica zelena*, itd.

Vu toj nemškoj zemlici jedna je od mnogih pjesama koje je Andrašec pjevao Žgancu. On je toj pjesmi dao naslov prema prvom stihu. Ispjevana je u sedmercu. U ovoj ispovjednoj pjesmi lirski je subjekt čovjek u tuđini koji vapi za domovinom. Na kraju pjesme on se obraća svojoj *gerlici* s molbom da mu pošalje međimursku ružicu kako bi ga tješila do povratka u domovinu. Dakle u ovoj pjesmi prevladava nostalgija za domovinom.

*Kaj me ne bi bolelo
moje tužno srčece,
da se v nemškoj zemlici
zmislim za Međimurje...*

U ovoj se pjesmi također javljaju umanjenice. Kada se pogledaju motivi ove pjesme kao što su *nemška zemlica*, *fabrika*, *tužno srčece*, *Međimurje*, *ružice*, vidi se kontrast između Njemačke – koja je tehnološki razvijenija i zbog toga zemlja bez prirodne ljepote, gdje postoje samo visoke gore koje su pokrivene snijegom – i Međimurja u kojem vladaju raskoš boja cvjetnih latica, pjev ptica, zelenilo šuma. Ta ljepota Međimurja često se uveličava u međimurskim usmenim pjesmama.

6.1.3. Pjesme uz običaje i obrede

Pjesme uz običaje i obrede bliske su prethodnoj grupi, a među njih spadaju jurjevske, krijesne, ivanjske i ladarske, svatovske pjesme, kolede. Posebno su zanimljive svatovske pjesme od kojih su neke još danas sačuvane i dalje se njeguju kao dio obreda vjenčanja. *Zeleni Juraj*, *Lepi Ive trga rože*, *Lado nam je, lepo nam je*, *Oj jabuko zeleniko*, *Snuboci*, *Šesteri snuboki*, *Magdalenini troji prosci*, *Potopljeni svatovi*, itd.

Šesteri snuboki svatovska je pjesma koja je dio običaja na kajkavskom govornom području. Ova pjesma zapisana je u Remetama kraj Zagreba. Pjeva o dolasku *snuboka* (proscia) u kuću mlade, gdje s majkom dogovaraju predaju mlade. Ispjevana je u osmercima, jedino su posljednja dva stiha, u kojima se se *snuboki* izravno obraćaju majci, šesterici. Rima je parna, a pjesma je šaljivog tona. Pjesma je formulirana kao brojalica:

*...kaj šesteri to peteri,
kaj peteri to četveri,
kaj četveri to i troji,
kaj i troji to i dvoji,
kaj i jeden to nijeden: ...*

6.1.4. Romance

Romance su, osim prema sadržaju, podijeljene i prema vrsti. Prve pjesme iz te grupe uglavnom govore o muškoj populaciji koja je morala za tuđince u vojsku, ali ide i dublje u prošlost pa se javljaju pjesme o turskim osvajanjima (*Prevareni vojnici, Novačenje, Zagreb varaš, Vojnička iz 1805, U turskoj vojsci*). U pjesmama je naglašena tuga vojnika zbog rastanka s obitelji, voljenom, svojim rodnim zavičajem. Osim muških autora pjesama, javljaju se i autorice koje pjevaju o svojoj nesretnoj sudbini u ljubavi, vrlo ranoj udaji za muškarca kojega je obitelj birala.

Romanca *Vuprem oči* vjerojatno je jedna od najpoznatijih i najizvođenijih kajkavskih pjesama. Zapisana je na području Selnice u Međimurju. Naslov je dobila prema prvome stihu. U ovoj romanci prevladava tužan ton zbog udaljenosti dvoje ljubavnika i nemogućnosti njihove ženidbe. Pjesma je napisana jedanaestercima, a rima je parna. Pisana je jednostavnim jezikom, javlja se čak i tiha erotika, suzdržanost. Puna je slikovitosti pa tako svaki stih predstavlja određenu sliku:

Vuprem oči vu to nebo visoko,

tam ja vidim jasne zvezde igraju.

Ova pjesma, iako pjeva o tuzi dvoje razdvojenih ljubavnika, također veliča prirodnu ljepotu Međimurja:

Međimorje, kak si lepo zeleno,

Cvetićem si ti meni obgrajeno.

Motivi su u ovoj pjesmi oči, nebo, *zvezde*, mlado srce, zeleno Međimurje, *cvetić*, travica, draga, *časek*. Iz pjesme se vidi i vrijeme kada je nastala, vjerojatno u rano proljeće jer u jednom stihu spominje kako se travica počela zelenjeti. Ovu ljubavnu pjesmu možemo poimati na dva načina: kao ljubav prema dragoj i ljubav prema domovini. U zadnjim stihovima obraća se dragoj i poručuje joj da bude strpljiva jer će njihova ljubav imati sretan kraj u pravo vrijeme.

6.1.5. *Laka lirika*

Pjesme o vinu i vinogradu, šaljive pjesme o ženama i odnosima između muškaraca i žena smještene su u *laku* liriku jer, kako kaže autor, one u glazbi, po formi i sadržaju, odgovaraju *lakoj muzici*. To su anakreontske pjesme: *Gorica zelena*, *Vu vinske gore*, *Naj gospoda vodu piju*. Tu se javljaju i rugalice koje često prelaze u groteske: *Ve si stara robava*, *Nevaljana žena*, *Mužek hrani ženku*, *Lijena žena*, *Gizdava žena*, dječje pjesme i brojalice.

Ja sam jeden mali zajec srednjoeuropska je balada koja se već pojavila u knjizi iz 1920, a Žganec ju je sam zapisao u Macincu, mjestu u Međimurju. Ova je varijanta, čiji je kazivač Andrašec, zapisana u Dekanovcu. Već je sam Žganec u svom sakupljačkom radu naišao na dvije varijante i zapisao ih, a tu su pjesmu zapisali i mnogi drugi u različitim mjestima (Deželić u Turopolju, Kamenar u okolici Karlovca, Kurelac, itd.). Ona je zapravo balada prikazana na šaljiv način i prilagođena djeci, pa je i dječja pjesma. Zec govori kako ga lovac svuču do gola i onda ga je sram. Ima i elemente epike. Iz perspektive zeca doznajemo njegovu sudbinu, on prepričava način na koji ga lovac upuca, kako ga priprema i kako završava na stolu kao hrana za ljude, ali i pse. Zec je personificiran, a osim personifikacije, javljaju se anafora i epifora:

...pak me hiti na sve rame,

pak me 'besi na jen klinec....

(...)

Kuhaju me, pečeju me,

na tri zdele mećeju me...

Pjesma je spjevana osmercima, a rima je parna. Ritmična je, često se cijeli stihovi ponavljaju, javlja se formulativnost:

...nemam mira, nit pokoja;

nemam mira, nit pokoja.

(...)

...na tri zdele mećeju me,

na tri zdele mećeju me.

Epskih je pjesama kod kajkavaca najmanje. One su nestale davno, a rijetke su sačuvane, i to samo odlomci, u Kolu. *Jurjevići grad zidali, Neverna Jana, Marku oteli Nemčići ljubu, Došao na svadbu svoje ljube, itd.*

Iz priloženih je interpretacija vidljiv etnografski značaj pjesama koje govore o običajima, ali i brižnosti ljudi za svoju zemlju.

7. FLORIJAN ANDRAŠEC – PUČKI PJESNIK I SAKUPLJAČ USMENE POEZIJE

Florijan Andrašec napisao je više od 300 međimurskih popijevaka, pisao je autorske pjesme koje je i skladao, spjevove, pripovijesti, novinske članke i pučke kalendare, bilježio je i narodne običaje, a većina je njegovih radova još uvijek u rukopisu. Danas se uglavnom u literaturi spominje kao pjesnik-kazivač, a ne spominju se, nažalost, njegovo stvaralaštvo ni autorska djela. Žganec ga prvi put spominje u svojoj knjizi iz 1920. gdje navodi da je zabilježio sve ondašnje popijevke zahvaljujući kazivaču Andrašcu.

Andrašec jednom prilikom govori o svome sakupljačkom radu, o načinu na koji je dolazio do usmenih pjesama: *Taj zdenec za moga života neće presušiti, jer je još mnogo toga otraga, što niti neću moći porinuti na svjetlo, i to ću vam sada sve razložiti da ne bute više pitali kako je to i od kuda. Uzmimo naj prije jedno pjesmu koju kod nas pjeva i pleše Ogranak. Tome se ovdje čudiju. Od kuda i kako to pamtim ono staro doba, kad nisam bio na svetu. No, ali ako čovjek ono traži što je nekada bilo, i ako nije sprhlo, sigurno će najti. Meni je sada kak sam orgulaš u Dekanovcu prošlo 30 godina. Ja sam kroz ta ljeta bilježio i spitavao one ljude za koje san znao da su bili konjari. Kao isto i stare žene i to je mene više puta i dosta koštalo... onda tamo, pa nekad i do pol noći, i to već pot košta i do pet litri vina.*¹⁷

*Kod njega, osim pjesama, dominiraju tri vrste tekstova: kolendarijade, dudašijade i crtice. Kolendarijade i dudašijade stihovane su humorističke pripovijesti, dok su crtice prozna obradba šaljivih anegdota.*¹⁸ Ciklus kolendarijada koje su izlazile u *Hrvatskom međimurskom i Hrvatskom zagorskom kalendaru*, pod naslovom *Ja Kalendar* nije u potpunosti sačuvan. Ta epska vrsta nastojala je na duhovit način pomoći pri prodaji i popularizaciji samoga kalendara. Kao vrstan poznavatelj seljačkoga života iz prve ruke, u kalendarima je pogađao vrijeme: *zimu i vrućinu, sušu i močvarnost, tuču i vihor, plodnost i rodnost ljetine, sreću i nesreću, lijekove i bolesti, žensku prevrtljivost i hirovitost, gorice i kleti, sajmove i prošćenja, začinjajući sve to prirječjima zganjkama i humorom.*¹⁹ Puno je manje poznatih njegovih dudašijada, samo tri. Jednu od njih (*Dil, dil duda*) zapisao je Žganec

¹⁷ Bartolić, Zvonimir, *Pučki hrvatski pjesnik Florijan Andrašec*, Zrinski, Čakovec, 1988. str. 85, 86, 88.

¹⁸ Bartolić njegov opus klasificira na ovaj način: 1. Međimurske fijolice; 2. Šaljivi epovi i pjesme narativnog karaktera ili pripovjestic; 3. Vinac pesem najlepših, izbor Andrašecovih pjesama iz knjige dra Vinka Žganca *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja* (1924); 4. Pjesme iz ostavštine (Popevke Andrašecove rukopisne pjesmarice, Moji dani); 5. Prozne pripovijesti; 6. Etnografski spisi (Bartolić, Zvonimir, *Pučki hrvatski pjesnik Florijan Andrašec*, Zrinski, Čakovec, 1988, str. 27)

¹⁹ Bartolić, Zvonimir, *Pučki hrvatski pjesnik Florijan Andrašec*, Zrinski, Čakovec, 1988, str. 50.

u *Hrvatskim pučkim popijevkama* iz 1920. To je posebna pučka pjesnička vrsta, često moralnog, poučnog karaktera, koja se na šaljiv način izvodi na proštenjima u svrhu zabave, a izvodili su je dudaši²⁰ po čemu je i dobila ime. I u kolendarijadama i dudašijadama Andrašec kritički, ali na humorističan način sagledava život i navike međimurskih seljaka, a osobito ismijava njihova praznovjerja, alkoholizam, žene. U crtice se ubraja njegovih pet prozih kraćih pripovijesti: *Kak su negda gardinovski svati došli brez mladoženje na zdavanje*, *Prefrigani mužikaš*, *Švercerska torba*, itd. Uglavnom je zapisivao običaje pa su takve anegdote i od etnografskog značenja.

Njegovi su se epovi i stihovane pripovijesti javljali u novinama i kalendarima. Prvi je od takvih spjevova *Jandraškin Ivek*, lirsko-satirički ep koji je prepravio Vinko Žganec, ali je, nažalost, ostao u rukopisu unatoč njegovim pokušajima da spjev ugleda svjetlo dana. Jedan je od razloga što je spjev tradicionalne tematike te spada u ruralističku literaturu, a pokušava se tiskati u vrijeme kada dolazi do preokreta u književnosti, kada se javljaju krugovaši koji žele modernizaciju i okreću se zapadnoeuropskim književnim strujanjima. Ep se sastoji od 28 pjevanja, na kraju stoji epilog, a prati život Iveka, epskog antijunaka, gdje *Andrašec, iznimno, junaštvo svojega junaka vidi u njegovoj negaciji. Ujedno, iz Andrašćeve negacije normi izvire komika epa.*²¹

Stihovana pripovijest, satira *Iz našeg lepog Međimurja* zapravo je kerempuhovsko-grabancijaška rugalica, putopis u kojem putnik putujući po Međimurju kritizira sela na humorističan način. Javljaju se i elementi bajke te se u ovoj pripovijesti vidi Andrašćevo zanimanje za bajke i legende preko kojih alegorijski progovara o svakodnevicu seljaka i, najčešće, o njihovoj pohlepi. Vjerojatno je i iz tog razloga ovu pripovijest potpisao pseudonimom Spunepij Štefek²².

Na Žgančev je zahtjev napisao i *Etnografske spise* u kojima je dao sliku Međimurja iz prve ruke: pisao je o samom geografskom položaju, gorama, vodama, bilju, tlu, jeziku, svadbenim običajima, o svemu onome što čini Međimurje, no ni taj spis nije dovršen. U rukopisu je poznat pod nazivom *Međimurske šege*.

²⁰ Lik putujućeg pjevača i svirača i kao posebni šaljivi satirični žanr – često ga uspoređuju s Petricom Kerempuhom (Bartolić, Zvonimir, *Pučki hrvatski pjesnik Florijan Andrašec*, Zrinski, Čakovec, 1988, str. 54)

²¹ Bartolić, Zvonimir, *Pučki hrvatski pjesnik Florijan Andrašec*, Zrinski, Čakovec, 1988, str. 47.

²² Bartolić, Zvonimir, *Pučki hrvatski pjesnik Florijan Andrašec*, Zrinski, Čakovec, 1988, str. 60.

7.1. MEĐIMURSKE FIJOLICE

Andrašćeva je najpoznatija i jedina za njegova života objavljena zbirka *Medjimurske fijolice*, objavljena 1953. godine, u poratnom razdoblju socijalne literature, kada se hrvatska književnost pokušavala osloboditi socrealističkih okvira. Pjesmu *Lepo naše Međimorje* zapisao je u uvodnom djelu *Medjimurskih fijolica* kao usmenu narodnu. Nastala je 1905. godine te bi se moglo reći da je Andrašćec, uz Nazora i Matoša, jedan od začetnika novije hrvatske kajkavske lirike.²³ Zbirka je podijeljena na tri ciklusa: u prvim dvama ciklusima, *Tam pri našoj staroj Muri* i *Iz međimurskih ravni*, nalazi se lirika, a u trećem ciklusu, *Mudrijašu*, nalaze se stihovane pripovijesti epskog karaktera koje Bartolić smješta u posebnu skupinu *Šaljivi epovi i ostale pjesme narativnog karaktera ili pripovjesticke*. *Tam pri našoj staroj Muri* sadrži rodoljubne pjesme, kao što se može zaključiti iz naslova: *Međimursko selo*, *Želja za domom*, *Moje pole*, *K domu*. I drugi ciklus sadrži rodoljubne pjesme, ali i pjesme o radu, ljubavne, pejsažne i dr. Zbirka je objavljena nakon četrdesetogodišnjeg stvaranja.

U svojim pjesmama koristi metaforiku usmene književnosti, pjesnik je *individualiziranijeg, pučkog izraza*. Versifikacija mu se ugleda na usmenu narodnu pjesmu, pogotovo u epici, dok u lirici koristi drugačije stihove, ali metafore iz usmene, koristi različita ponavljanja, onomatopeje. Najčešće su humorističkog ugođaja. Pretpostavlja se da stvara po uzoru na *Svete pesmi*, dekanovsku pjesmaricu Antuna Lucija. U njegovim je pjesmama česta deskripcija Međimurja pa su često njegove pjesme pohvalnice Međimurju. U nastavku ću interpretirati dvije pjesme koje je sakupio Andrašćec, a koje se još i danas u mojem kraju vjerno čuvaju i prenose među naraštajima, čiji se cjeloviti zapisi nalaze u prilogu na kraju rada.

²³ Bartolić, Zvonimir, *Pučki hrvatski pjesnik Florijan Andrašćec*, Zrinski, Čakovec, 1988, str. 31.

7.2. Zibu, haju

Zibu, haju dječja je uspavanka sastavljena od triju sestina. Vrsta stiha ponavlja se: prva su dva četverci, druga dva šesteraci, zatim slijedi osmerac i na kraju opet jedan šesterac. Rima je parna. Zanimljiva je u ovoj pjesmi igra na početku samih stihova što su zapravo fonemski onomatopejski formulativni počeci pomoću kojih pjesma dobiva na zvučnosti, ali i na ritmičnosti i dinamičnosti, a postiže se i humor. Kao i u dječjoj pjesmi *Ja sam jedan mali zajec*, i u ovoj su opasne situacije prikazane na šaljiv način:

Dete malo,

Z kolca doli palo,

Pak se je zaklalo.

Šilo-bilo,

Je hodilo.

Zaklalo kobilu.

Osim ponavljanja vrste stihova u svim trima strofama, koriste se i asonanca, aliteracija, ali i anafora:

Dajte, mama sira, kruha

Dajte, mama malo mesa

Dajte, mama staro vino.

Ova pjesma, osim što je dječja uspavanka, ima i funkciju opomene djetetu da bude mirno u kolijevci kako ne bi palo i ozlijedilo se.

7.3. Tu za repu, tu za len

Ova je pjesma pokladna, pjeva se na Pepelnicu, a još se danas čuva običaj kod djece da na taj dan obilaze kuće i pjevaju je. Pepelnica je dan kada kršćani poste, a ova pjesma govori upravo o tome. Cijelo vrijeme ponavlja se stih:

Pepelnica zaručnica, fašnik mladoženja.

Pjesma je napisana četrnaestercima, a povezani su parnom rimom. Pjesma je zapravo humoristična i govori o nevolji kršćana koji moraju postiti toga dana:

Denes zelje gibanica, zutra povrtnica.

Tomu vam je kriva stara pepelnica.

Pepelnični gladni dnevi fašniku se tuže.

Slane ribe i palenta, to nam črevo struže.

8. ZAKLJUČAK

Žganec i Andrašec najveći su dio svoga radnoga vijeka bili fizički udaljeni, no to ih nije spriječilo da surađuju. Žganec je u Andrašcu vidio pravog pučkog pjesnika te ga je kao takvog i angažirao, često pismima. Andrašec je bio njegov izvor najljepših međimurskih pjesama, unatoč tome što nije imao naobrazbu kao on. Kao što se može vidjeti iz interpretacija, usmene kajkavske pjesme različitih su vrsta, tema, namijenjene su različitim običajima. U većini tih pjesama veliča se prirodna ljepota rodnoga kraja Međimurja pa su stoga u takvim pjesmama česti motivi kao što su cvijeće, šuma, ptica, zelenilo, itd. Upravo se to htjelo i pokazati u *Hrvatskim narodnim kajkavskim pjesmama* u kojima su zapisane pjesme kazivača iz različitih područja Međimurja istih motiva, ali često i sličnih formulacija. Osim lauda, javljaju se i dječje pjesmice koje su humorističkog tona, iako često govore o nekoj ozbiljnijoj situaciji kao npr. u pjesmi *Ja sam jeden mali zajec* o ubojstvu zeca, a u *Zibu-haju* kako je dijete zbog pada iz kolijevke umrlo. Svatovske i pokladne pjesme uglavnom su kratke i izvode se određenih dana u godini. Upravo takva raznolikost pjesama pokazuje identitet i običaje jednoga naroda, ono što ga čini jedinstvenim. I u tome je Žgančev i Andraščev doprinos.

Žganec je svojom prvom zbirkom iz 1916. čak utjecao i na političku situaciju Međimurja, stoga se ne može reći da su te pjesme imale samo funkciju rasonode, već su i svojevrsni dokaz međimurskog identiteta. I kasnije su one od velikog značaja, ali je politička situacija drugačija pa nisu dobile toliko pažnje kao ta prva zbirka. On je u svojem više nego polustoljetnom radu izdao brojne knjige, članke, istaknuo se, osim kao etnomuzikolog, i kao pravnik. Andrašec je za života objavio samo jednu zbirku, dok su ostali njegovi radovi pronađeni u rukopisu.

I Žganec i Andrašec ostavili su velik trag u Međimurju. Dok je Žganec putovao raznim krajevima i tamo se bavio usmenom književnošću, Andrašec se držao Dekanovca koji se pokazao pravom škrinjom blaga usmene književnosti. Svojim radom osvijestili su Međimurce o ljepoti koju imaju, njihovu jedinstvenom identitetu i običajima, na njihovoj posebnosti. U znak zahvale svake se godine u njihovim rodnim mjestima obilježavaju manifestacije nazvana po njima s ciljem nastavka njihova rada i očuvanja njihove usmene književnosti od zaborava. Dok je Žganec naširoko poznat po svome radu, Andrašec je poznat samo u svome kraju.

9. SAŽETAK

U ovome je radu istražen rad Florijana Andrašca. Uz njega je nezaobilazno spomenuti Vinka Žganca, čovjeka koji je Andrašca potaknuo na sabiranje usmenog stvaralaštva i običaja. Obojica su od velikog značaja za međimursku kulturu. Naglasak se stavlja na usmeno pjesništvo različitih tema. Prije same analize nalazi se teoretski dio o usmenoj književnosti općenito i o njezinoj povijesti te životopisi Žganca i Andrašca. U povijesti usmene književnosti ističe se *Poziv* Matice hrvatske na sabiranje narodnih pjesama i priča na koji se odazvao Žganec. Od Žgančeva bogatog stvaralaštva naglasak se stavlja na *Hrvatske narodne pjesme kajkavske* kao zbirku koja obuhvaća sakupljački rad kajkavskih pjesama različitih autora, a od svih njih odabrane su upravo one pjesme koje je kazivao Andrašec Žgancu, ali i ostale pjesme koje su Žgancu kazivali neki drugi kazivači. Ta zbirka izlazi u ediciji Matice hrvatske kao jedanaesta, a pokazuje drugačiji stav prema usmenom stvaralaštvu od prethodnih knjiga. Andrašec je izdao samo jednu zbirku za svoga života: *Medjimurske fijolice*, o kojoj se u ovome radu i govori. Iz te su zbirke izdvojene dvije narodne pjesme koje se još danas prenose naraštajima.

Ključne riječi:

usmena književnost, usmene pjesme, Vinko Žganec, Florijan Andrašec, *Hrvatske narodne pjesme kajkavske*, *Medjimurske fijolice*

10. LITERATURA

GRADA:

1. Andrašec, Florijan, *Međimurske fijolice*, Savez kulturno prosvjetnih društava kotora Prelog, Čakovec, 1953.
2. Žganec, Vinko, *Hrvatske narodne pjesme kajkavske*, Matica hrvatska, Zagreb, 1950, ur. Vinko Žganec, Zagreb

KNJIGE:

1. Bartolić, Zvonimir, *Pučki hrvatski pjesnik Florijan Andrašec*, Zrinski, Čakovec, 1988.
2. Bartolić, Zvonimir, *Sjevernohrvatske teme VI, Hrvatski narodni pokret međimurskih Hrvata*, Naklada „Dr. Feletar“, Zagreb, 2001.
3. Bartolić, Zvonimir, *Sjevernohrvatske teme VI, Hrvatski narodni pokret međimurskih Hrvata*, Naklada „Dr. Feletar“, Zagreb, 2003.
4. Bošković-Stulli, Maja, *Usmena književnost u: Povijest hrvatske književnosti 1*, Liber, Zagreb, 1978, str. 7–67. str.
5. Botica, Stipe, *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2013.
6. Zvonar, Ivan, *Pregled povijesti kajkavske usmene književnosti (I. dio)*, Hrvatska udruga Muži zagorskoga srca, Zabok, 2014.
7. Zvonar, Ivan, *Pregled povijesti kajkavske usmene književnosti (II. dio)*, Hrvatska udruga Muži zagorskoga srca, Zabok, 2016.

INTERNETSKI IZVORI:

1. Hrvatska enciklopedija, *online*: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417> (1. 9. 2017)
2. Hrvatska enciklopedija, *online*: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=67711> (9. 9. 2017)
3. Matica hrvatska, *online*: http://www.matica.hr/media/pdf_knjige/999/poziv.pdf (9. 9. 2017)
4. Općina Dekanovec, *online* : <http://www.dekanovec.hr/web/udruga-i-klubovi/kuu-florijan-andrasec-dekanovec> (2. 9. 2017)
5. Općina Vratišinec, *online*: <http://www.vratisinec.hr/> (1. 9. 2017)

11. PRILOZI

11.1. Hodi k meni ftiček

Hodi k meni, ftiček, droben moj slaviček,

kaj mi boš popeval vu krištal obloku.

- Ne budem popeval na krištalnim 'bloku,

rajši budem letel v šumicu zelenu.

V šumici za menom ftičica tuguje,

kad si para zgledne, mam se obraduje.

V zelenoj šumici ftiček se pregreva,

mam si zapopevne da si para zgledne.

Na tvojim obloku vetrek popuhava,

ne raste ti na jem cvjetja nit trava.

Nega na jem cvetja nit zelenog bora

nit hladnog potoka nit zeleni gora.

Nigdar nisam tužen kad po zrako lećem,

ali na tvoj oblok nigdar spevat ne ćem.²⁴

²⁴ Žganec, Vinko, *Hrvatske narodne pjesme kajkavske*, Matica hrvatska, Zagreb, 1950, str. 16.

11.2. Vu toj nemškoj zemlici

Vu toj nemškoj zemlici

se posut su fabrike

i te gore visoke

se su snegom pokrite.

Kaj me ne bi bolelo

moje tužno srčece,

da se v nemškoj zemlici

zmislim za Međimurje,

vu kojem mi cvetaju

sake fele ružice,

po šumicaj spjevaju

mi te drobne ftičice.

Piši meni, gerlica,

listek v nemšku zemlicu;

vu listek mi zamotaj

međimorsku ružicu,

koja bu veselila

moje tužno srčece,

dok ne dojdem gerlica,

vu malo Međimurje.²⁵

²⁵ Žganec, Vinko, *Hrvatske narodne pjesme kajkavske*, Matica hrvatska, Zagreb, 1950, str. 30.

11.3. Šesteri snuboki

Šesteri su dohodili,
staroj majki govorili,
kaj šesteri to peteri,
kaj peteri to četveri,
kaj četveri to i troji,
kaj i troji to i dvoji,
kaj i jedan to nijeden:
„Podajte mi, majka,
tu lepu devojkju!“²⁶

11.4. Vuprem oči

Vuprem oči vu to nebo visoko,
tam ja vidim jasne zvezde igraju.
Či mi bole jasne zvezde igraju,
bole moje mlado srce kalaju.
Međimorje, kak si lepo zeleno,
cvetićem si ti meni obgrajeno.
Počela se travica zeleniti,
moja draga, ne smim se ja ženiti.
Još me budeš mali časek čekala,
makar buš se saki denek plakala.²⁷

²⁶ Žganec, Vinko, *Hrvatske narodne pjesme kajkavske*, Matica hrvatska, Zagreb, 1950, str. 82.

²⁷ Žganec, Vinko, *Hrvatske narodne pjesme kajkavske*, Matica hrvatska, Zagreb, 1950, str. 134.

11.5. Ja sam jedan mali zajec

Ja sam jedan mali zajec,
nemam mira, nit pokoja;
nemam mira, nit pokoja:
nit vu šumi, nit na polju.
Pred me stane mladi jagar,
puška pukne, doli padnem.
On me prime za dve hame
pak me hiti na sve rame,
pak me 'besi na jen klinec,
kak daj mu bil kakov krivec.
Pak me sleče do gologa,
kaj me bilo sram samoga.
Kuhaju me, pečeju me,
na tri zdele mećeju me,
na tri zdele mećeju me,
na tri stole neseju me.
Kaj je hujše, pod stol dedu,
kaj je bolše, to pojedu;
kaj je hujše, pod stol dedu,
to pak ljudski psi pojedu.²⁸

²⁸ Žganec, Vinko, *Hrvatske narodne pjesme kajkavske*, Matica hrvatska, Zagreb, 1950, str. 263.

11.6. Zibu, haju

Zibu, haju,

Dete malo.

Z kolca doli palo,

Pak se je zaklalo.

Dajte mama sira, kruha,

Dok se juha skuha.

Cicu-micu,

Idem k stricu.

Vlovil bum lesicu,

Denem na stolicu.

Dajte, mama, malo mesa,

Marinoga resa.

Šilo-bilo

Je hodilo.

Zaklalo kobilo,

Zla se zahodilo.

Dajte, mama, staro vino,

V torbi je na klino.²⁹

²⁹ Bartolić, Zvonimir, *Pučki hrvatski pjesnik Florijan Andnrašec*, Zrinski, Čakovec, 1988. str. 320. (Ova pjesma nalazi se i u Žgančevim *Hrvatskim pučkim popijevkama* iz 1924)

11.7. Tu za repu, tu za len

Tu za repu, tu za len, tu za masno zelje,

Fašnik se je oženil, pepelnicu zaručil,

Pepelnica zaručnica, fašnik mladoženja.

Fašnik ima velke oči i duge mustače. Pepelnica...

Pepelnica se dosmica, koli njega skače. Pepelnica...

Denes zelje gibanica, zutra povrtnica. Pepelnica...

Tomu vam je semu kriva stara pepelnica. Pepelnica....

Pepelnični gladni dnevi fašniku se tuže. Pepelnica....

Slane ribe i palenta, to nam črevo struže. Pepelnica...³⁰

³⁰ Bartolić, Zvonimir, *Hrvatski pučki pjesnik Florijan Andrašec*, Zrinski, Čakovec, 1988.